

Monikieliset perheet puheterapiassa

Noora Galab
13.3.2026

Suomen
Puheterapeuttiliitto ry

9.00 – 11.00

OSA 1

**Monikielinen perhe
kuntoutusjärjestelmässä**

11.00 – 12.00

Lounas

12.00– 14.00

OSA 2

Sairauden ja terveyden rajapinnat

14.00– 14.30

Tauko

14.30– 16.00

OSA 3

Monikielisen lapsen kuntoutus

OSA 1

Monikielinen perhe
kuntoutusjärjestelmässä

Kuinka moni meistä on
monikielinen?

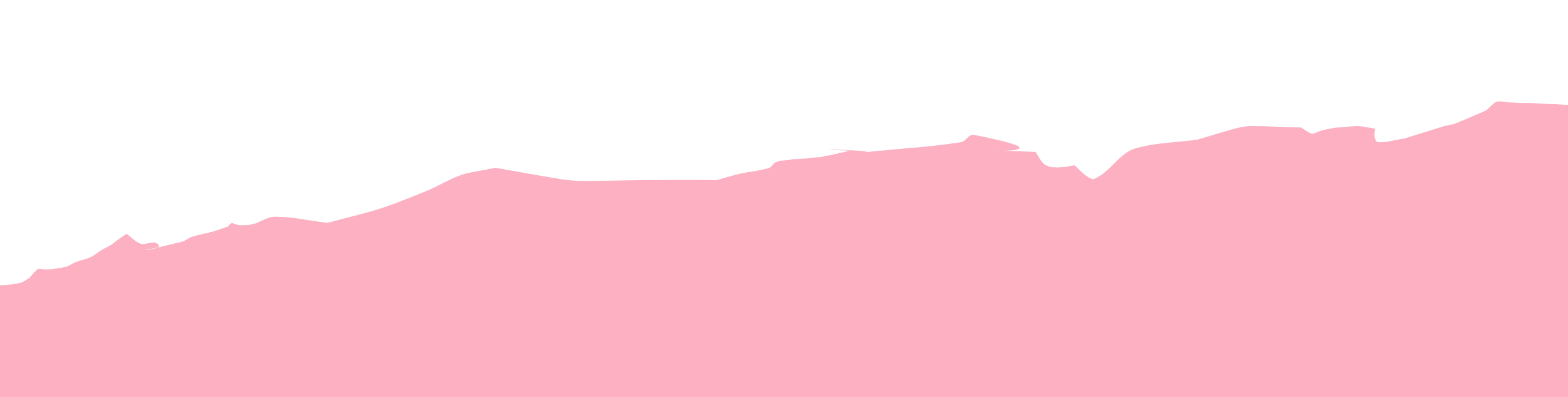
Monikielisyyden määritelmiä

- **Monikielisuus** viittaa kykyyn kommunikoida useammalla kuin yhdellä kielellä
 - Voi olla aktiivista tai passiivista kommunikointia
 - Ei edellytä yhtä vahvaa kielitaitoa kaikissa omaksutuissa kielissä
- Henkilö identifioi itsensä kaksi-/monikieliseksi
- Henkilö käyttää useampaa kieltä, mutta identifioi itsensä toisin

Toimivin, ymmärrystä parhaiten rakentava määritelmä on henkilön tai perheen oma määritelmä

- ❑ **Simultaani monikielisuus** =
Altistus useammalle kielelle alkaa jo syntymästä
- ❑ **Peräkkäinen monikielisuus** =
Altistus alkaa 3. ikävuoden jälkeen
- ❑ **Toiminnallinen monikielisuus** =
tarveperustainen monikielisuus
- ❑ **Passiivinen monikielisuus**

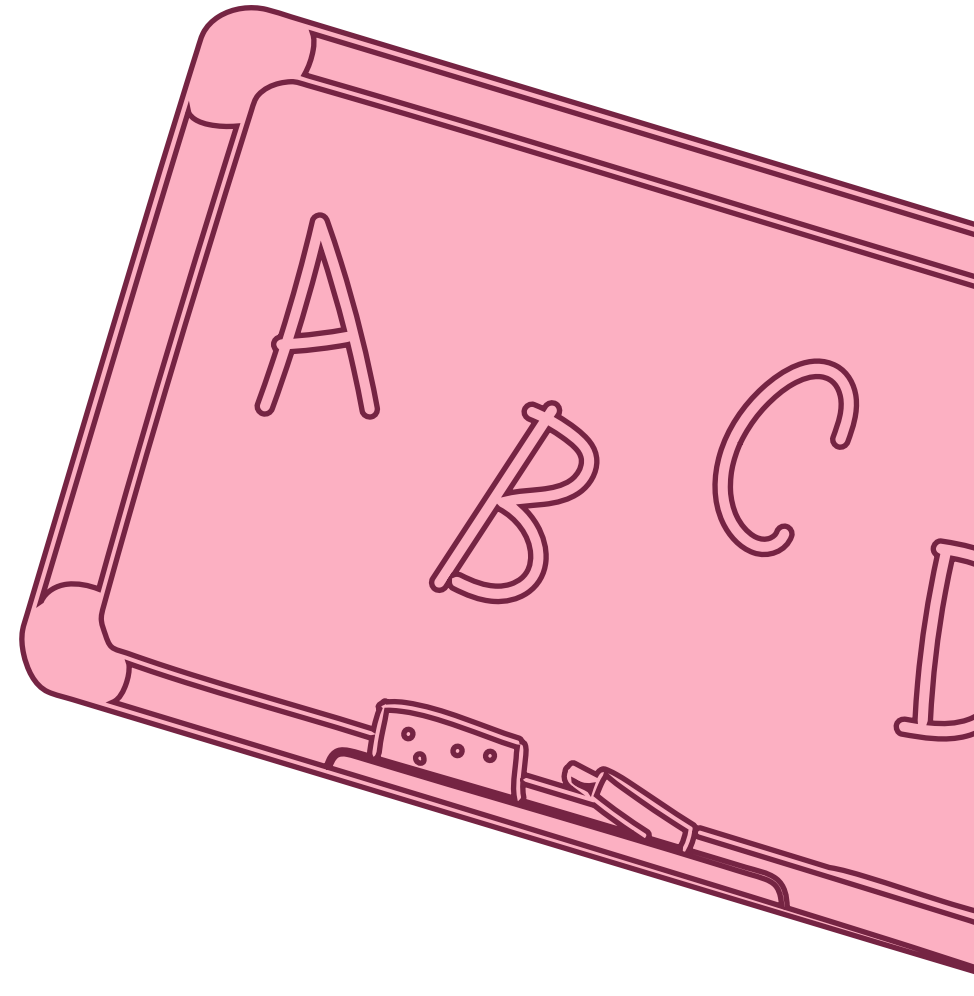
A stylized, light pink silhouette of a mountain range with several peaks and valleys, spanning the top half of the image.

Vuonna 2024 Suomen väestöstä ulkomaalaistaustaisia oli hieman yli 10%
(Tilastokeskus, 2024)

Äidinkieli

- Jokaisella on oikeus pitää (äidin)kieltään tai -kieliään omanaan ja saada muiden tunnustus tälle identiteetille
→ **kielelliset ihmisoikeudet**
- Pohdittavaksi jää, mikä on suomalaisessa ammatillisessa kontekstissa jaettu käsitys (äidin)kielestä
 - ensikieli, äidin kieli, isän kieli, ympäristön kieli, tunnekieli, kotikieli, ajattelun kieli...

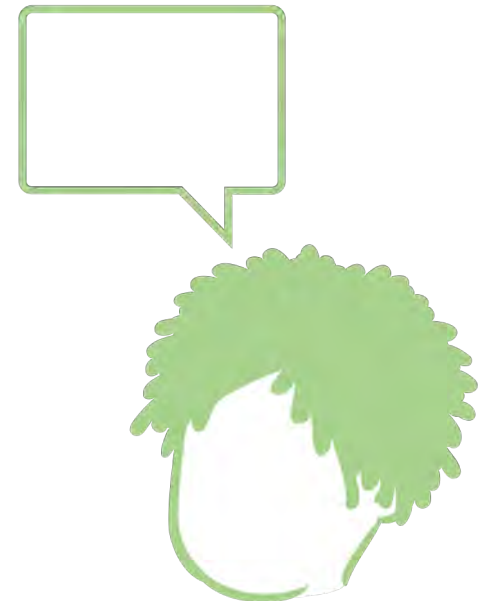
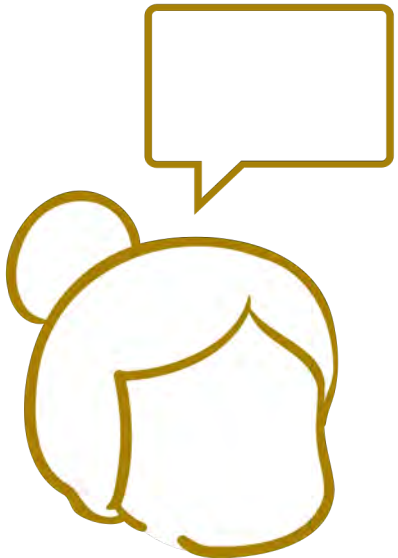
Miten käsitys äidinkielestä on heijastuu kuntoutukseen liittyvien valintojen ja päätösten tekemiseen?

Erilaiset kielivalinnat monikielisissä perheissä

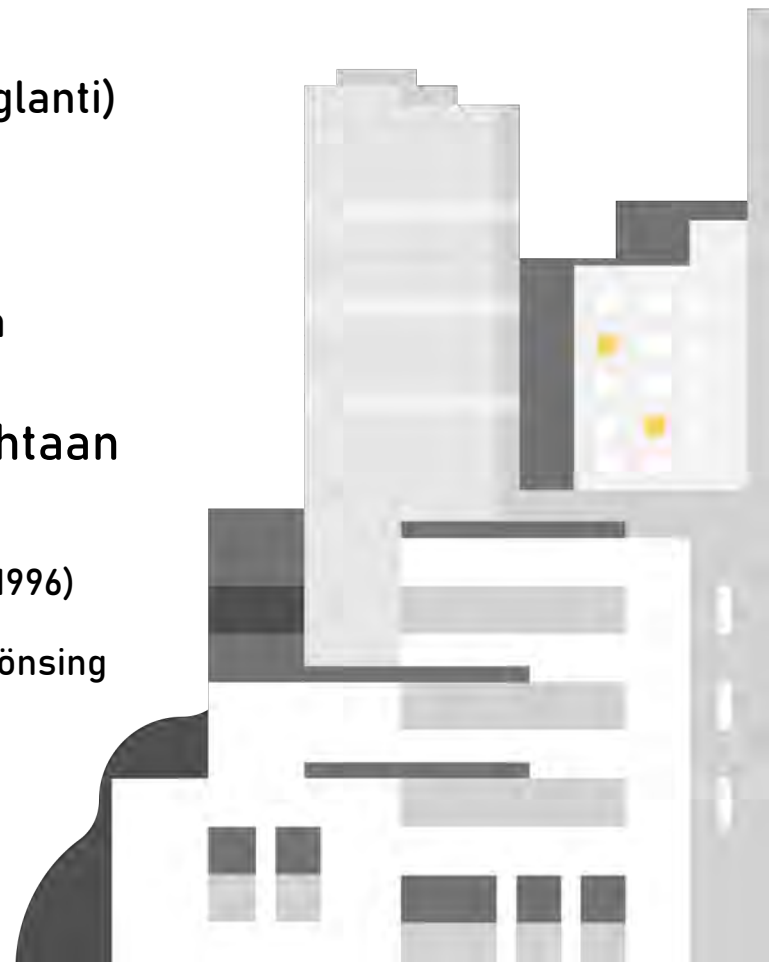
- Kumpikin vanhempi käyttää identifikaatiokieltään
- Molemmat vanhemmat käyttävät pelkästään tai pääasiallisesti samaa kieltä, joka on jommankumman identifikaatiokieli
- Ainakin toinen (tai mahdollisesti molemmat) vanhemmat voivat käyttää useita kieliä samantasoisesti
- Yhteisenä kielenä käytetään kolmatta kieltä, joka ei ole kummankaan (äidin)kieli

Kielivalinnan ymmärtäminen on tärkeää kuntoutuksen vaikuttavuuden lisäämiseksi ja merkityksellisyyden kokemuksen mahdollistumiseksi

Kielivalintoihin vaikuttavia tekijöitä

- Kielen asema yhteiskunnassa
 - Kieli voi olla yhteiskunnassa kulttuurin tai tieteen kielenä
 - Prestiisikieli voi olla myös yhteiskunnassa ns. ei-virallinen kieli (vrt. englantia)
- Käsitys kielen epäsuotuisuudesta (vrt. poliittisesti korrekti)
- Asuinpaikka ja tulevaisuusvisiot
 - Halu edistää lapsen taloudellista, sosiaalista ja koulutuksellista asemaa (Msila, 2014)
- Kieleen liittyvä solidaarisuuden tunne vähemmän käytettyä kieltä kohtaan (vrt. saamenkielet)
- Positiivinen asenne kohdemaata, -kieltä ja sen puhujia kohtaan (Ellis, 1996)
- Huoli kommunikaatiohäiriöisen lapsen kyvystä oppia useampi kieli (Tönsing ym., 2018)
 - Monikielisyys ei hidasta kokonaiskehitystä autistisilla lapsilla (Hambly & Fombonne, 2012; Reetzke ym., 2015)

Kielen kolme orientaatiota (Ruiz, 1984)

Kieli ongelmana

- Yksikielinen ideaali
- Tavoitellaan nopeaa assimiloitumista valtaväestön kieleen
- Kielten limittyminen nähdään ei-toivottuna

Kieli oikeutena

- Kielen asema turvataan lakien ja asetusten kautta
- Pyrkii estämään kielellistä syrjintää
- Oikeudenmukaisuus ja tasa-arvo korostuvat kielten hyötyjen sijaan

Kieli resurssina

- Kielitaitoa tarkastellaan kokonaisvaltaisena limittäiskieleilyn taitona
- Kieliä tarkastellaan toisiaan täydentävinä
- Kielet nähdään vahvuuksina

Näkökulmaa monikielisyyteen hallitsee yksikielisyyden ideaali, jossa tavoiteltavana vertailukohtana on äidinkielen kielenkäyttäjä (Aronin & Singleton, 2019)

Suhtaudummeko kuntoutettavaan onnistuneesti monikielisenä vai epäonnistuneesti yksikielisenä?

A large, irregular, light pink shape occupies the left side of the image, resembling a torn piece of paper or a stylized profile. It has a jagged, organic edge that separates it from the white background.

Maahan muuttaneen
perheen haasteita

Akkulturaatiostressi

- Maahanmuutto on suuri ja usein ennakoimaton sosiokulttuurinen muutos

Kotoutuminen

Sukupuoliroolit

Häpeä ja kunnia

Tulevaisuuden-
suunnitelmat

Akkulturaatio on maahanmuuttajan ja vastaanottavan yhteiskunnan välinen vuorovaikutuksellinen prosessi

Palveluihin orientoituminen

- Palveluntarjoajan ja vastaanottajan erilaiset odotukset → **palveluharha**
- Asiakkaalla ei ole tietoa mahdollisuuksista eikä muista saatavilla olevista palveluista
 - Hakumenettelyt, päätökset, oikeudet, päätöksiin vaikuttavat tekijät
- Asiakkaalla on tietoa, mutta ei halukkuutta tai osaamista hakea palvelua esim. virheellisten mielikuvien tai ennakkoletusten vuoksi

Palveluharhan syntyminen on usein ehkäistävissä, mikäli kuntoutusprosessin aikana keskustellaan **avoimesti ja vastavuoroisesti** puheterapiaan liittyvistä käsityksistä ja odotuksista

”

”mitä puheterapia on?”

”mitä tapahtuu, jos lapsi saa puheterapiaa?”

”tuleeko tästä lapselle loppuelämän leima?”

Maahan muuttaneen vanhemman haasteita

Tiedonsaanti

- juridisen, faktisen ja erityisesti ns. hiljaisen tiedon

Haluttomuus ja/tai osaamattomuus avun piiriin hakeutumisessa

- viranomaispelko

Aiempien kielellisten resurssien niukkuus

Aseman menetys

- suhde perheeseen ja sukuun, yhteisöön

Erilainen tietopohja sukupolvien ja sukupuolten välillä

- Päätösvallan käyttäminen

Suomen juridinen palvelulainsäädäntö ei vastaa henkilön omaa oikeustajua

Toiseuden kokemukset

- Keskeinen osa kahden kulttuurin välissä toimivan ihmisen elämää
- Normatiiviset odotukset luovat kategorioita, joissa erilaisuus ja poikkeavuus rakentuvat
 - Konkreettinen yhteys siihen, näkeekö perhe itsensä osana suomalaista yhteiskuntaa

Jopa Suomessa syntyneet ja kasvaneet maahanmuuttajataustaiset ihmiset kohtaavat ulossulkemista suomalaisuudesta

- ☐ Toiseus on konstruktivinen prosessi, jossa valtaväestö asettaa normit
- ☐ Normeista poikkeavat leimataan "toisiksi"
- ☐ Toiseuttaminen voi perustua esim. kulttuurisiin, etnisiin tai rodullisiin eroihin

Mistä oot oikeasti
kotoisin?

Sä et näytä
suomalaiselta.

Minun vanhemmat on
sentään maksaneet
veroja täällä.

Te ootte aina niin iloisia!

Herkkyys syrjinnän tunnistamiseksi
lisääntyy kielitaidon ja vuorovaikutuksen
lisääntyessä (Tuppat, 2021)

Miksi luotat
terveydenhuollon
ammattilaisiin?

Luottamusrakenteiden merkitys

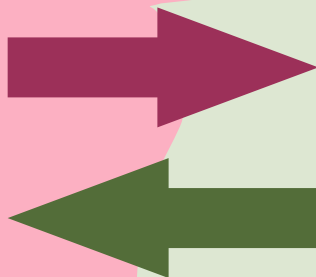
- **Sopimukseen perustuva luottamus**
 - Usein instituutioiden tai organisaatioiden välinen
- **Asiantuntijuuteen/maineeseen perustuva luottamus**
- **Kumppanuuteen perustuva luottamus**
 - Syntyy vastavuoroisuuteen perustuvan prosessin kautta
- Ympäristöissä, joissa luottamus instituutioihin on vähäistä tai olematonta, kumppanuuteen perustuva luottamus muodostuu elinehdoksi sekä oman että ammattilaisen osaamiskompetenssin määrittelyssä
(Rowe & Calnan, 2006)

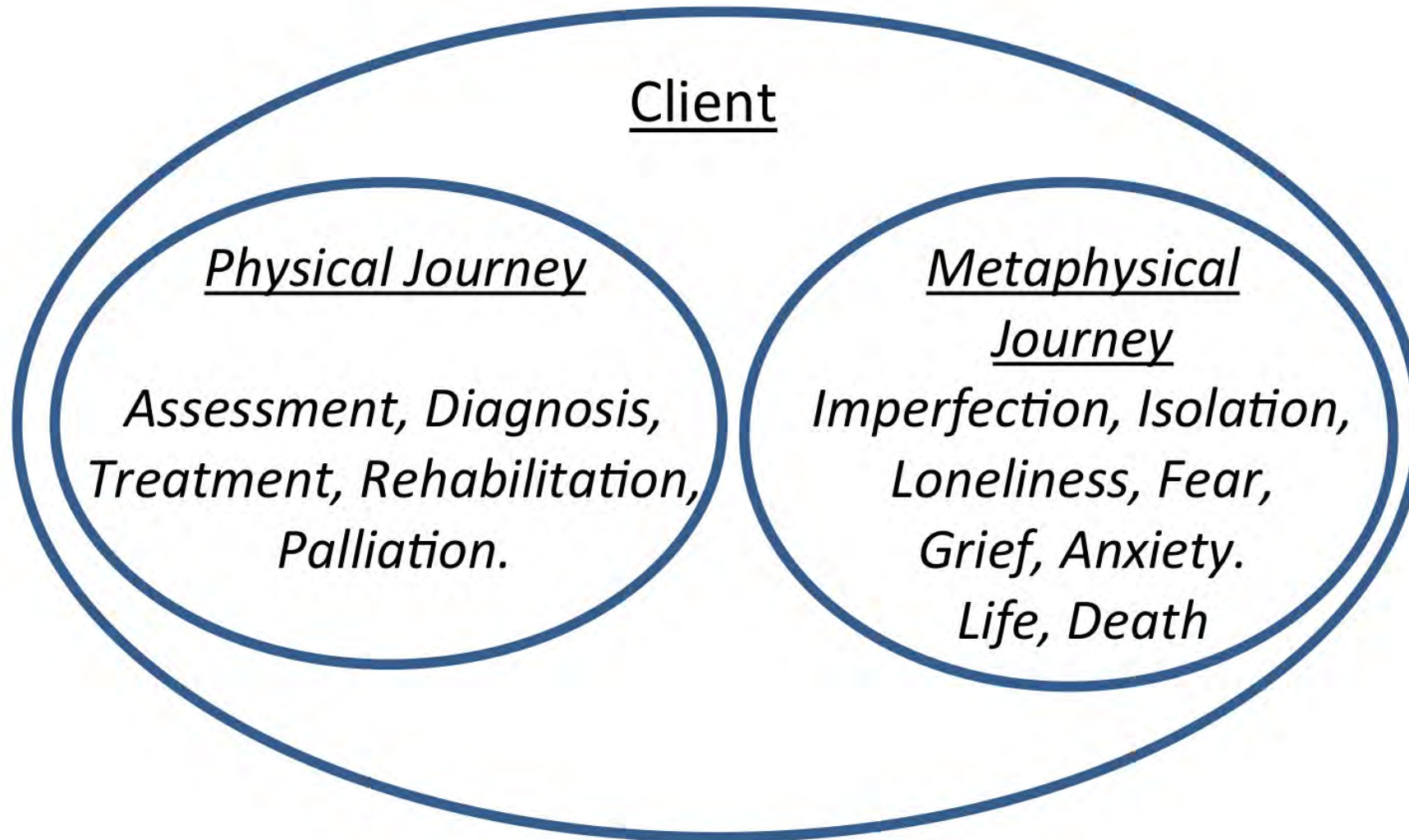
Puheterapeutti

- Tavoittelee tasavertaista vuoropuhelua ja kumppanuutta
- Haluaa antaa tukea
- Ei havaitse pelkoa

Kuntoutuja(n) läheinen

- Haluaa osoittaa kunnioitusta
- Puhuu kuin viranomaiselle
- Ei uskalla kyseenalaistaa avoimesti
- Pelkää vallankäyttöä

Tunne siitä, että minua on kuunneltu,
voi olla tärkeämpää, kuin länsimainen
tapa mitoitaa palvelut teknisesti
oikein

A large, irregular pink shape on the left side of the slide, resembling a torn piece of paper or a stylized profile.

Tulkattu
vuorovaikutus

Kielellinen epäsymmetria

- Osapuolten välillä on **kompetenssiero** kielellisen ilmaisuuden suhteen
- Terapeutti saattaa pyrkiä auttamaan täydentämällä läheisen puhetta
 - **Kielellinen epäsymmetria** muuttuu **osallistumisen epäsymmetriaksi**
- Tulkin käytön tärkeys
 - Keskustelun painopiste on itse asiassa
 - Oikeusturva

Tulkin tilaaminen on osa tasavertaista kohtaamista

Tulkkaus tulkattavan näkökulmasta

- Ammattitulkin tilaaminen takaa luottamuksellisuuden
 - Pelko henkilökohtaisten asioiden leviämisestä
 - Ei synny kiitollisuudenvelkaa
- Tulkattava kohdistaa tulkkiin erilaisia odotuksia kuin terveydenhuollon ammattilainen
 - Tulkki auttaa ymmärtämään tilannetta → **asiatason odotukset**
 - Tulkki luo turvallisuudentunnetta → **tunnetason odotukset**

"Voitko selventää hänelle, että.."

Vastuu keskustelun sisällöstä ei saa jäädä tulkin harteille!

Tulkkauksen toteutus

- **Läsnäolotulkkaus vai etätulkkaus?**

- Yksityisyys
- Luottamus
- Vuorovaikutteisuus
- Saatavuus
- Tekniset haasteet
- Osallistujamäärä

*Asiakkaan toiveen
huomioiminen on
tärkeää!*

Ennen tulkkauksen alkamista

Tilanteen pohjustaminen tulkille

- Arkaluontoisesta asiasta keskusteltaessa korostuu tulkilta odotetun toimintamallin viestittäminen
- Tarvittaessa tulkkia voi ohjeistaa ennen asiakkaan vastaanottamista

Tulkki esittäytyy ja kertoo roolistaan lyhyesti molemmilla kielillä

- Tulkki saattaa vaihtaa tulkattavan kanssa lyhyesti kuulumiset
- Edistää luottamuksen rakentumista tulkin ja tulkattavan välillä

Tulkin ja tulkattavan keskinäisen ymmärryksen varmistaminen

- Kulttuurillisista syistä johtuen tulkattava ei välttämättä ilmaise tulkkaukseen liittyviä kielellisiä haasteita spontaanisti

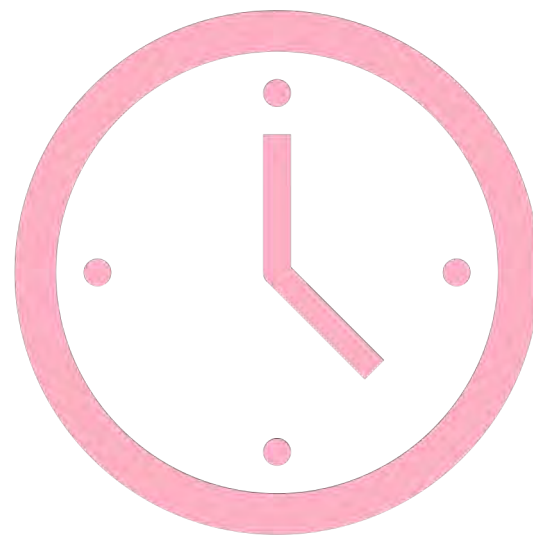
Viranomainen esittäytyy asiakkaalle tulkatusti

! Arkaluontoisissa asioissa osapuolten vaitiolo-velvollisuudesta muistuttaminen

Tulkkauksen aikana

- **Puhu rauhallisesti** yksi kokonaisuus kerrallaan
- **Katso asiakasta**, älä tulkkia!
- Vältä ammattisanaston käyttöä
- Käytä tarkkoja ilmauksia
- Anna asiakkaalle aikaa vastata ja rohkaise kysymään epäselvistä asioista
- Vältä taustamelun tuottamista

OSA 2

Sairauden ja terveyden
rajapinnat

Monikielisyys ja kielelliset haasteet

- Vuonna 2024 Suomen väestöstä ulkomaalaistaustaisia oli hieman yli 10% (Tilastokeskus, 2024)
 - Tilaistoissa ei huomioida ihmisiä, joilla ei ole oleskelulupaa
- Monikielisiä ohjautuu Suomessa yksikielisiä enemmän puheterapeutiksiin tutkimuksiin
 - HUS foniatrian poliklinikalle ohjautuvista lapsista 30-40% monikielisiä (Laasonen ym., 2018)
- Monikielisyys ei kuitenkaan ole riskitekijä kielellisille haasteille tai kielihäiriölle (Paradis, 2016)

Ovatko kuntoutettavat
lapset todella
kielihäiriöisiä lapsia?

Monikielinen lapsi ei ole kaksi
yksikielistä lasta yhdessä
kehossa

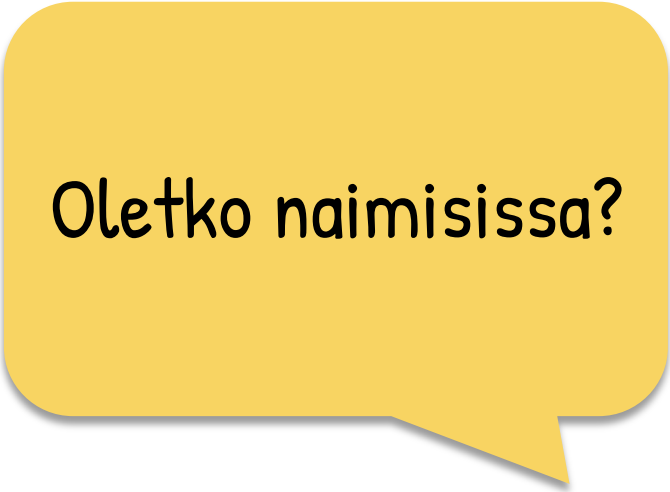
Kulttuuriset koodistot

- Eri kielten käyttöön liittyy erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia odotuksia
→ **kulttuurinen koodisto**
- Kieli heijastaa todellisuutta, jossa ihminen on oppinut maailmaa hahmottamaan
 - Kielellinen vastuunkanto

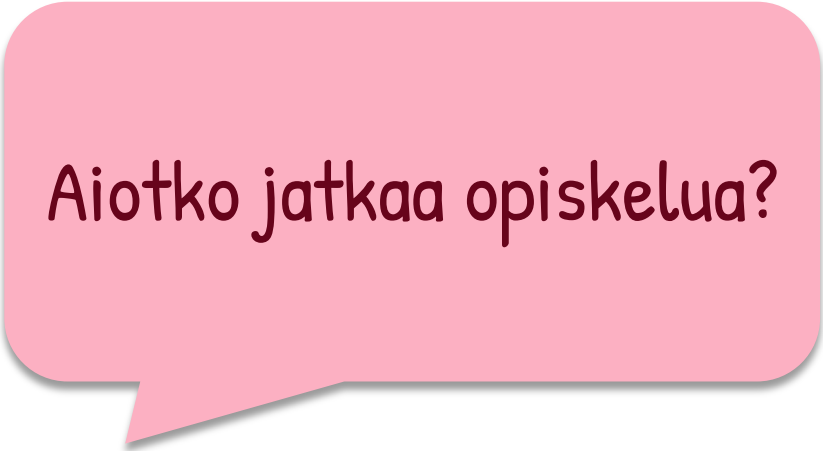

Kieli on vahvasti sidoksissa
ympäristöön ja rakenteisiin,
joiden keskellä sitä
käytetään

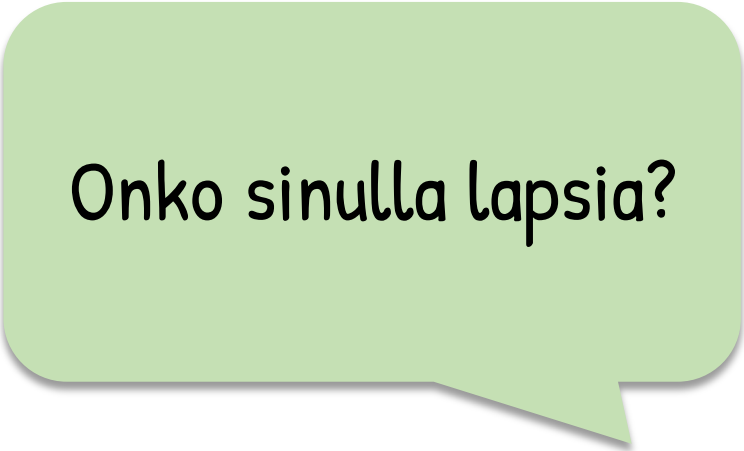
Eri kielten käyttöön liittyy erilaisia sosiaalisia ja kulttuurisia odotuksia (Panayiotou, 2004)

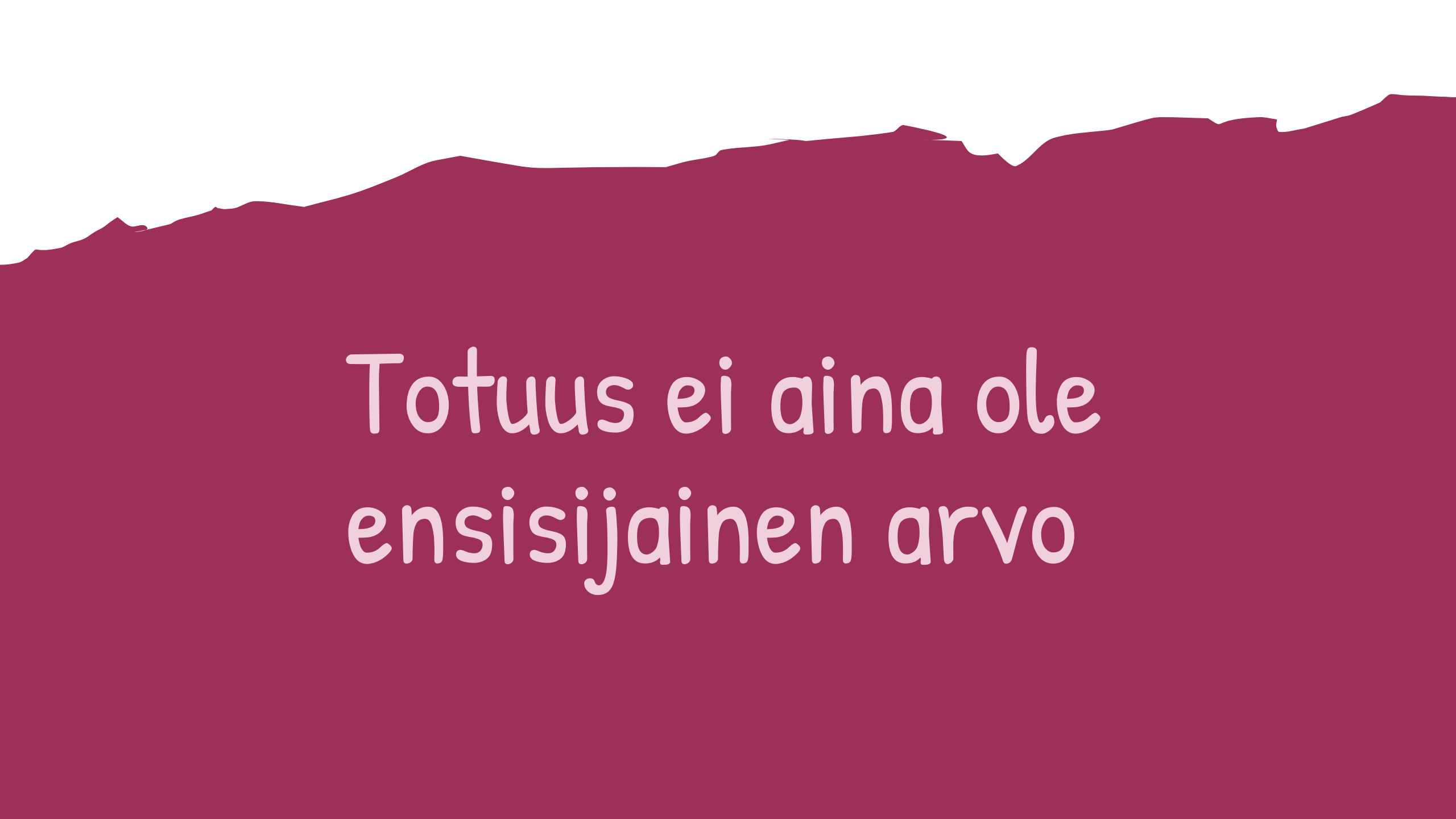
Oletko naimisissa?

Aiotko jatkaa opiskelua?

Onko sinulla lapsia?

Totuus ei aina ole
ensisijainen arvo

Haluaisitteko kokeilla
kuvia kommunikation
tukena?

"ehkä"

"mahdollisesti"

"katsotaan"

Kommunikaatiotaitojen omaksuminen lapsuudessa

- Erikielisten vanhempien ja ympäristön toisistaan poikkeava kulttuurinen koodisto vaikuttaa lapsen omaksumaan tapaan olla vuorovaikutustilanteissa
- Lapsi oppii ja aistii jo varhain, millainen kielenkäyttö on eri tilanteissa hyväksyttyä
- Lapsi voi vetäytyä vuorovaikutuksesta jättääkseen erimielisyyden ilmaisematta
 - Saattaa näyttäytyä ymmärtämisen haasteena

Kuinka voimme kuntouttaa vuorovaikutustaitoja sekä kielellisten rakenteiden hallintaa antaen samalla tilaa lapsen omaksumalle vuorovaikutuskoodistolle?

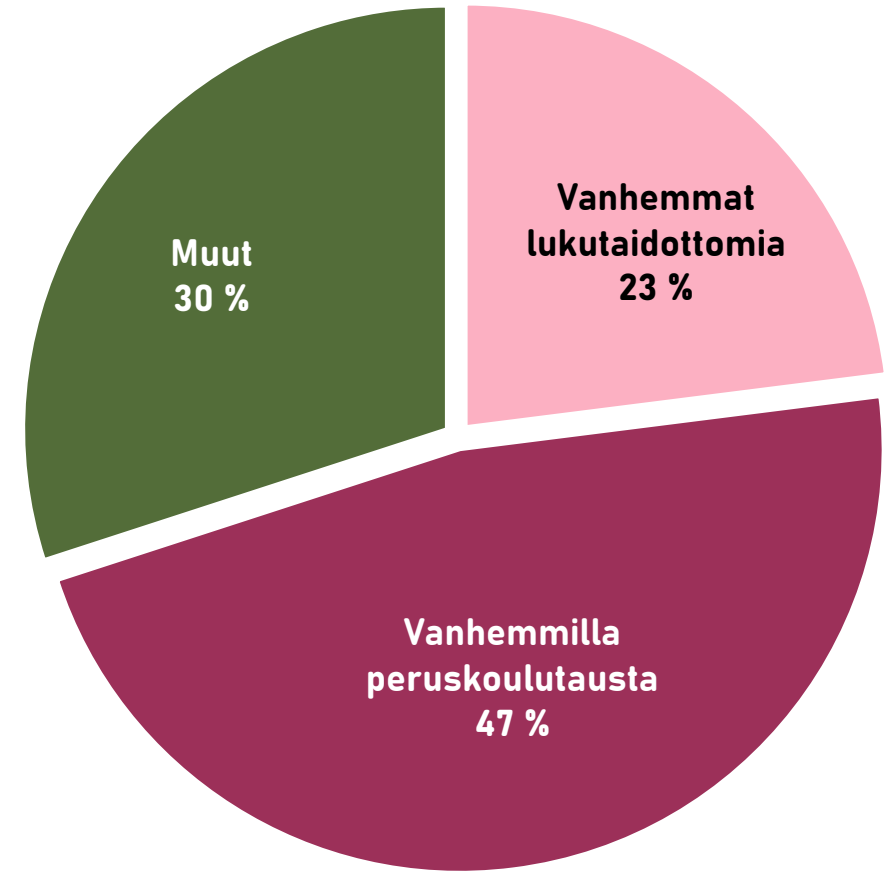
Kielellisen
kehityksen
taustatekijöitä

Vanhempien luku- ja kirjoitustaito

- Vanhempien luku- ja kirjoitustaito sekä koulutustaso vaikuttavat lapsen puheen ja kielen kehitykseen (Kumar ym., 2022)
 - Otoksessa 150 lasta, joilla puheen ja kielen kehitys viivästynyt

Mitä tämä tarkoittaa Suomen kontekstissa?

Sukurasite

- 24% lapsista, joilla oli puheen tai kielen kehityksen häiriö, oli 1. asteen sukulainen, jolla oli vastaava häiriö (Barry ym., 2007)
- 65,3% kielellisesti viiveisistä lapsista oli suvussa puheen kehityksen viivästymää (Kumar ym., 2022)

Miten keskustelemme puheen kehityksen viivästymisestä?

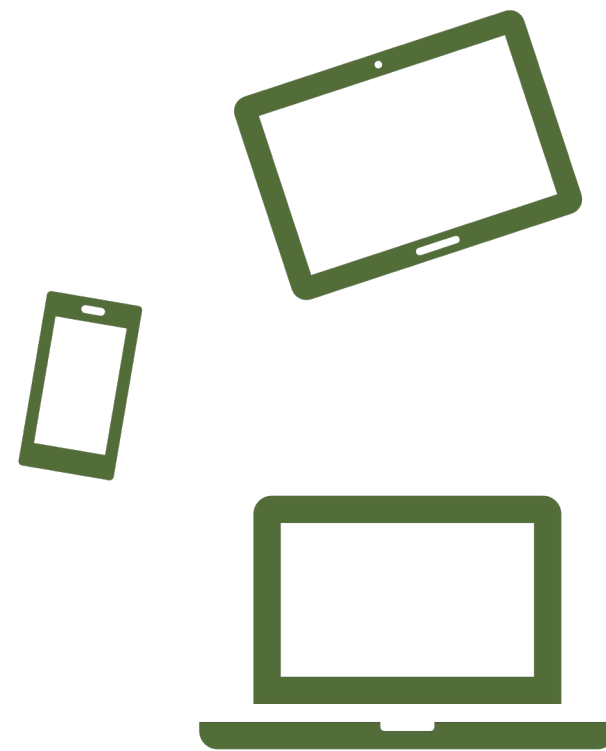

Ruutuaika

- Kielen kehityksen viiveellä ja ruutuajalla yhteys (Kumar ym., 2022)
- Kumarin tutkimuksessa kielellisesti viiveisillä ruutuaika alk. 7kk, tyypillisesti kehittyvillä alk. 12kk
 - Ruutuaika kielellisesti viiveisillä keskimäärin 3h/pv
 - Tyypillisesti kehittyvillä alle 2h/pv
 - Alle 1v iässä ruutuaikaa saaneilla ja yli 2h päivässä ruutuaikaa saavilla 6-kertainen riski puheen ja kielen kehityksen viivästymiselle (Premkumar ym., 2017)

Millaisia tekijöitä ruutuajan taustalla on?

Trauma

- Pitkäaikainen trauma on yhteydessä heikentyneeseen kognitiiviseen toimintaan (Frieze, 2015; Hart & Rubia, 2012)
- Traumatisoituneet oppilaat tarvitsevat keskimäärin enemmän järjestelmätason tukea ja todennäköisyys opintojen kertaamiseen on suurempi
- Heikosti hoidettu PTSD on yhteydessä visuaalisen työmuistin ja tarkkaavuuden säätelyn heikentymiseen (De Bellis, Woolley & Hooper, 2013)

L2-kielen kehitys

Kieleen sosiaalistuminen

Yksilökeskeinen

- Vanhempi muokkaa puhettaan lapselle sopivaksi
- Vanhempi verbalisoi ympäristöä ja tapahtumia (myös lukiessa)
- Vanhempi kysyy kysymyksiä, joihin lapsi osaa vastata

Yhteisökeskeinen

- Aikuinen ei verbalisoi
- Vanhempi toistaa puhetta, ei muokkaa
- Aikuinen kysyy kysymyksiä, johon lapsi ei välttämättä osaa vastata
- Lapsi oppii muilta lapsilta, yhteisöltä

Mitä kieleen sosiaalistuminen eri ympäristöissä edellyttää?

L2-kielen kehitys

- Nelivaiheinen prosessi (Paradis, 2011)

Oman kielen
käytön vaihe

Hiljainen (non-
verbaali) vaihe

Imitoiva vaihe

Produktiivinen
vaihe

L2-kielen kehitys

- Lapsen suoriutuminen tulee suhteuttaa altistukseen
 - Altistus jakautuu useamman kielen kesken
 - Todellinen altistus ei välttämättä ole aika, jonka lapsi on viettänyt tietyssä maassa
 - Millaista kieltä lapsi kuulee?
 - Millaisia vaatimuksia ympäristö kohdistaa eri kieliin?
- Usein lapsen ajatellaan alisuoriutuvan arjen kielellisistä toiminnoista

Osaammeko huomioida altistuksen tavoitteita asettaessamme?

Kuinka huomioimme altistuksen, kun ohjaamme päiväkotia/koulua?

Pintasujuva kielitaito

Kontekstisidonnaisen arkikielen käyttö, vaatii kehittyäkseen keskimäärin **2 vuotta**
(Halme & Vataja, 2011)

Ajattelukieli

Kielen käyttö ajattelun välineenä tilanteesta riippumattomasti, vaatii kehittyäkseen keskimäärin **5-7 vuotta** (Nurmilaakso & Välimäki, 2011)

Koodinvaihto

Koodinvaihto

= kielen vaihtaminen tai eri kielten vuorottelu saman keskustelun aikana

- ❑ **Leksikaalinen aukko** = lapsi ei löydä sanalle vastinetta toisesta kielestä
- ❑ **Kieliopillinen aukko** = lapsi soveltaa vahvemman kielen kielioppia heikompaan kieleen

- Yhtä kieltä käytettäessä esiintyy muiden kielten jäännösaktivaatiota
- Ilmiö, joka lisää kommunikatiivista kompetenssia, kun kielitaito ei ole kaikilla kielillä täysin kehittynyt

Koodinvaihto

”Kielet menevät keskenään sekaisin”

- Jos koodinvaihto noudattaa käytettyjen kielten kieliopillisia lainalaisuuksia, ei se ole harkitsematonta toimintaa
- Usein monikieliset lapset tiedostavat, milloin koodinvaihto on sopivaa
- Koodinvaihtoon liittyy usein myös sosiaalisia ja kulttuurillisia taustatekijöitä
 - Ilmentää sosiolingvististä tietoisuutta
- Tärkeämpää on erottaa, tapahtuuko koodinvaihto mielekkäissä tilanteissa

”Kielitaito ei ole riittävä yksikielisen ilmauksen muodostamiseen”

Suhtautuminen koodinvaihtoon

Muistele tilannetta, jossa olet havainnut koodinvaihtoa lapsen puheilmaisussa.

Ymmärsitkö koodinvaihdosta huolimatta, mitä lapsi pyrki viestittämään?

Toisaalta, ymmärsitkö koodinvaihdon takia, mitä lapsi pyrki viestittämään?

Voisimmeko sittenkin antaa tilaa koodinvaihdolle osana monikieliseksi kasvamista?

Monikielinen sanavarasto

- Ymmärtävä ja tuottava sanavarasto ovat monikielisillä yksikielisiä kapeampia, mikäli tarkastellaan yhtä kieltä (Bialystok & Luk, 2012; Paradis ym., 2011)
 - Yhteenlaskettu sanasto yhtä laaja tai jopa laajempi
 - Osa sanoista osataan molemmilla kielillä, osa vain toisella
 - Kaikkia sanoja ei ole kaikissa kielissä (pulkka, lumiukko)
- ❑ **Nimeäminen on monikielisillä keskimäärin yksikielisiä hitaampaa**
- ❑ **Kielelliset rakenteet omaksutaan eri tahtiin kielestä riippuen**

Suhtaudummeko kuntoutettavaan onnistuneesti monikielisenä vai epäonnistuneesti yksikielisenä?

Siirtovaikutus

Positiivinen siirtovaikutus

= yhden kielen ominaisuudet heijastuvat onnistuneesti jonkin toisen omaksutun kielen tuottoon

- Puheilmaisussa ilmenee vähemmän virheitä

Negatiivinen siirtovaikutus

= yhden kielen ominaisuuksia yleistetään toiseen kieleen virheellisesti

- Puheilmaisussa kuullaan enemmän virheitä

- Siirtovaikutusta voi ilmetä kaikkien omaksuttujen kielten välillä
 - Eniten sitä kuitenkin tapahtuu ensikielestä toiseen kieleen (Ebert ym., 2014; Restrepo ym., 2013)
- Siirtovaikutuksen erottaminen kielihäiriölle ominaisista virheistä edellyttää vankkaa tuntemusta lapsen puhumista kielistä

Siirtovaikutuksen huomioiminen

Esimerkkejä siirtovaikutuksesta

- ❑ "mä haluan kala" = objektia ei taivutettu
- ❑ "tämä housut" = harjaantumaton attribuutin käyttö
- ❑ "lintu vihreä" = poikkeava sanajärjestys
- ❑ "ja sitten pomppii" = subjekti puuttuu

- Miten huomioimme siirtovaikutuksen kuntouttaessamme esimerkiksi kieliopin hallintaa?
- Havainnoi, esiintyykö tuotetuissa virheellisissä rakenteissa systemaattisuutta

Kontaktihäiriöt monikielisessä väestössä

Autismi on yhtä yleistä kuin
unissakävely molempien
prevalenssin ollessa 1,5%

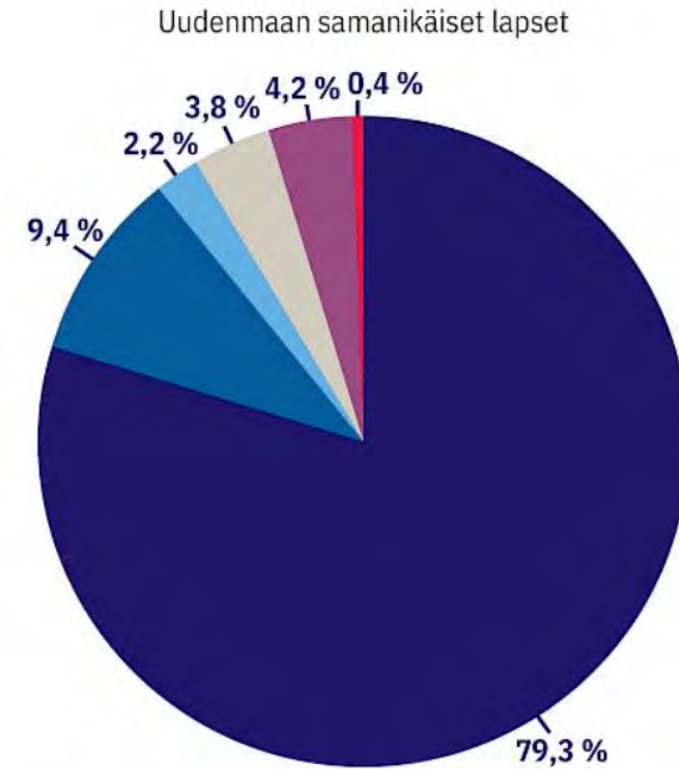
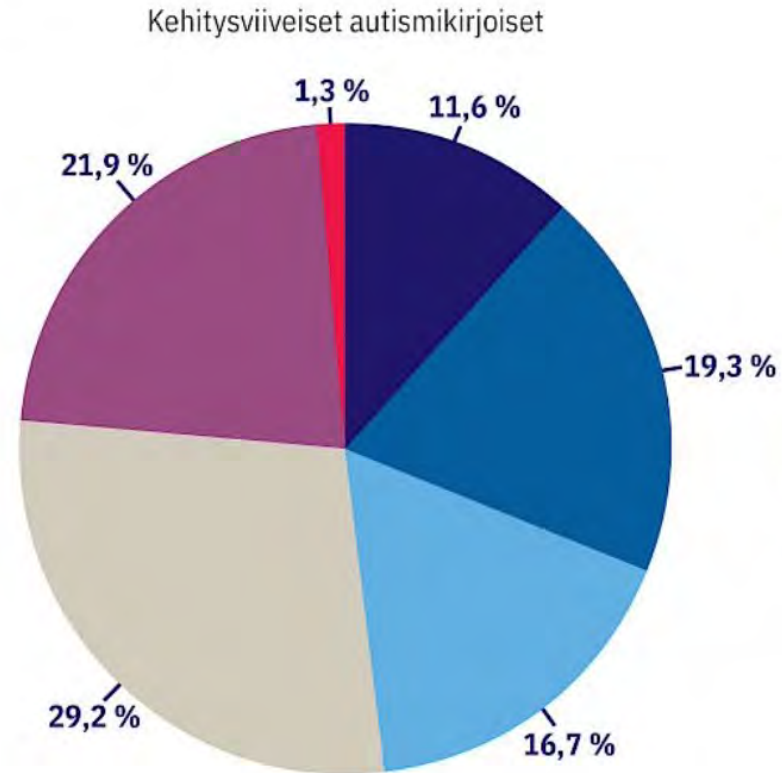
(Stallman & Kohler, 2016)

Kontaktihäiriöt monikielisessä väestössä

- Afrikasta ja Lähi-idästä tulleiden äitien lapsilla oli noin **50-kertainen** vaikean autismikirjon häiriön riski verrattuna suomalaistaustaisten äitien lapsiin
- Vuonna 2022 Uuden lastensairaalan päiväkeskuksessa hoidettu 455 **3-6-vuotiasta**
 - näistä 306:lla autismikirjon häiriö
 - 233 kehitysviiveistä
 - 7,3%:lla molemmat vanhemmat Suomesta

Äitien alkuperäalueet kehitysviiveisillä autismikirjon lapsilla ja alueen koko samanikäisessä väestössä

Kontaktihäiriöiden esiintyvyyden taustatekijöitä

- 89,7% Suomessa diagnosoiduista maahanmuuttajataustaisista autisteista on syntynyt Suomessa
- Raskausajan stressi on liitetty autismikirjon häiriöiden riskiin (Manzari ym., 2019)
- Alkuraskauden D-vitamiinin puute (Sourander ym., 2021)
- Arabikulttuurissa sukulaisavioliitot edelleen yleisiä (Hussein & Taha, 2013)
 - Yleisimmin serkusten välisiä avioliittoja
- Saudi-Arabiassa 30% autisteista vanhemmat keskenään sukulaisia (Hussein & Taha, 2013)

Kontaktihäiriöiden diagnostiikasta

- Autismitutkimus painottuu edelleen vahvasti länsimaihin (West ym., 2016)
 - **Etnisiä vähemmistöjä** edustavia lapsia diagnosoidaan vähemmän ja useammin virheellisesti länsimaisiin lapsiin verrattuna (Bishop-Fitzpatrick & Kind, 2017)
- **Useissa Aasian maissa** katsekontaktin ja osoittamisen välttäminen on kulttuurisesti suotavaa (Freeth ym., 2013, Le Roux, 2002)
- **Intiassa** alle puolet tyypillisesti kehittyvistä lapsista leikkivät mielikuvitusleikkejä (Edwards, 2000)
- **Sri-Lankassa** nimeen reagoimattomuus tyypillistä lempinimien ollessa yleisiä (Peiris ym., 2022)
- **Afrikkalaisilla** autisteilla ilmenee keskimäärin länsimaisia lapsia vähemmän rajoittuneita mielenkiinnonkohteita sekä toistavia käytösmalleja (Sell ym., 2012)
 - Vastaavasti heillä enemmän tunnesäätelyn ja puheen tuoton haasteita (Becerra ym., 2014)

Minkälaisia **kulttuuriimme**
pohjautuvia odotuksia
meillä on monikielisen lapsen
vuorovaikutuksen ja kielen
kehityksen suhteen?

Kulttuurin vaikutus kommunikointitapaan

Matalan kontekstin kulttuurit (esim. Pohjoismaat, Yhdysvallat)

- Puhuttu kieli on ensisijainen keino olla vuorovaikutuksessa
- Ei-kielellisen viestinnän merkitys vähäisempi
- Kieleen orientoidutaan varhaisessa vaiheessa

Korkean kontekstin kulttuurit (esim. Välimeren maat, Arabimaat)

- Vuorovaikutuksessa korostuu ei-kielellinen viestintä
 - Kosketus
 - Eleet
 - Ilmeet
- Puhutun kielen rooli on vähäisempi
 - Oletuksena "rivien välistä lukeminen"
 - Heikommat tulokset länsimaisissa kielellisissä testeissä

Kulttuuriset
sairaus- ja
terveyskäsitteykset

Kulttuuriset uskomukset ja käsitykset

Sairaus- ja terveyskäsitykset

- Koettuja oireita ei välttämättä liitetä länsimaisiin diagnooseihin
- Oireita hoidetaan uskottuun syyhyn sopivalla tavalla, myös oireiden alkamisajankohta voi olla olennainen (Hatahet & Sarvary, 2024)
- Vaihtoehtohoidot, kuten vitamiinit, luontaistuotteet tai hengelliset hoidot, saattavat olla tärkeä osa terveyden edistämistä ja hoitoa

Toimintakyvyn sanoittaminen voi olla vierasta

- Mielenterveysongelmat näyttäytyvät pääosin somaattisina oireina
- Kielellisiin taitoihin liittyvä sanasto ei ole tuttua

Leimautumisen pelon käsitteleminen

- Länsimaissa yleisessä käytössä olevat diagnoosit voivat heikentää luottamuksen syntymistä terapeutin ja perheen välillä (Zeidler, 2011)
- Diagnoosi = suuri tuen tarve ja puhumattomuus
- Ajatus siitä, että autismi "pitää hoitaa pois" (Davis ym., 2022)

Yhteiskunnassa yksilö,
kotona yhteisön jäsen

Vanhempien ajatuksia autismista

- Iranilaisista vanhemmista 7% uskoi autismin johtuvan geneettisistä syistä (Samadi & McConkey, 2011)
- Kanadassa vastaava luku 90% (Mercer ym., 2006)
- Arabimaissa ei varsinaisia ammatillisia ym. tukitoimia aikuisille autisteille (Hussein & Taha, 2013)
- Muslimitaustaisissa perheissä nähdään kehitysvammaiset ja autistiset lapset lahjoina Jumalalta (Jegatheesan, 2011)

Tiedonlähteet eri kulttuureissa

**Iranilaisista vanhemmista
23% sai ensisijaisesti
tietoa muilta vanhemmilta,
joilla autistinen lapsi**

**Seuraavaksi yleisin tapa
saada tietoa kirjat ja
muu painettu materiaali
(21%)**

Viimeisenä netti 12%

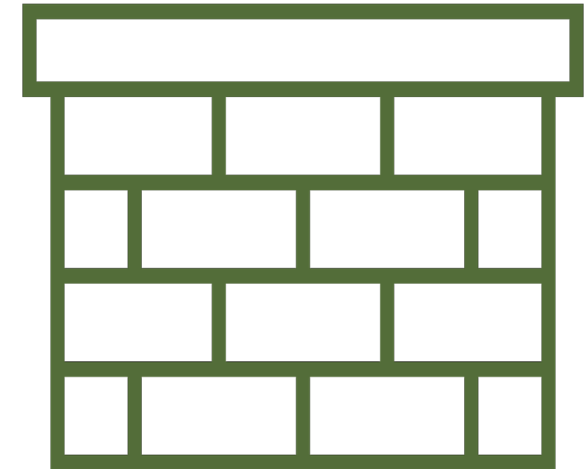
**Yhdysvalloissa yleisin
tiedonlähde oli kirjat
(88%)
(McIntosh ym., 2006)**

**Tämän jälkeen
nettisivustot (86%)**

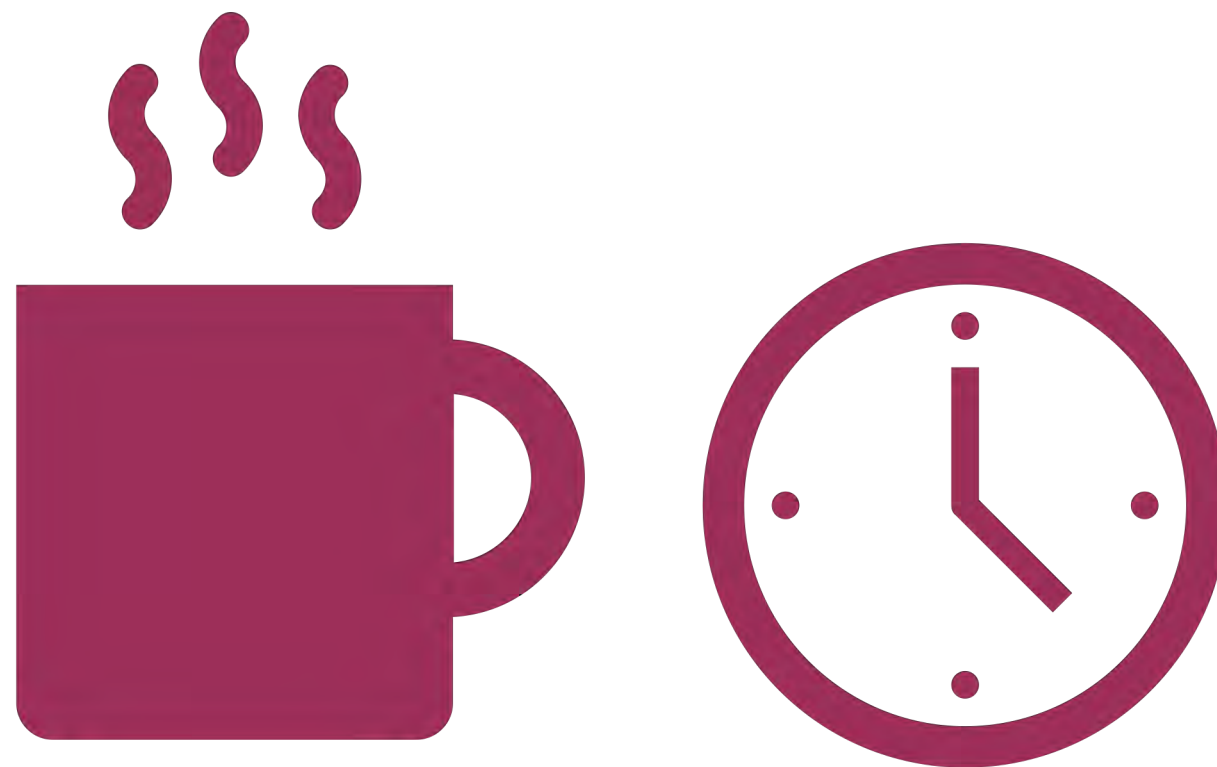
**Viimeisenä muut
vanhemmat (72%)**

Kulttuuri portinvartijana

- **Kulttuurilla väritynyt terveystieto** ei välttämättä ole väärää tietoa
 - Muodostunut kokemuksen kautta
- **Tieteellisen tiedon** tulee ansaita paikka kulttuurillisten uskomusten ja käsitysten ohella
- Jos tieteellinen tieto ei ole tarpeeksi käytännönläheisesti esitettyä, **uskomuksiin pohjautuvat terveyskäsitykset** vahvistuvat (Hatahet & Sarvary, 2024)
- Rajallinen tieto ammattilaisilta ajaa perheet hakemaan tietoa sosiaalisista verkostoista (Alwhaibi ym., 2016)
- Sairauden syyn ymmärtäminen on tärkeää, sillä se ohjaa hoitoon liittyvää päätöksentekoa (Goin-Kochel ym., 2015)

"Ilman tietoa sairauden tai häiriön etiologiasta, oirekuvasta tai hoidosta, perhe joutuu muodostamaan tulkintansa sairaudesta itsenäisesti"

OSA 3

Monikielisen lapsen
kuntoutus

Lapsi oppii-videosarja (Väestöliitto)

<https://www.hyvakysymys.fi/kurssi/monikielisyys-ja-puheen-kehitys/aktiivinen-vuorovaikutus-tukee-puheen-kehitysta/>

Videot saatavilla suomeksi, englanniksi, arabiaksi, venäjäksi ja somaliksi

Kotikielen kuntoutus

Kotikielen huomioiminen

- Kotikielen menettämisellä on merkittäviä psykososiaalisia vaikutuksia
 - Yhteys sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen sekä perheensisäiseen vuorovaikutukseen (Semel, Wiig & Secord, 2004; Kohnert ym., 2021)
- Monikielisessä kuntoutuksessa tavoitteena ei ole kotikielen ylläpitäminen vaan sen kehittymisen mahdollistaminen
 - Lähtökohtana on ohjata kotia riittävästi kotikielen kehittymisen mahdollistumiseksi
 - Kontrolliorientoituneen puhetavan välttäminen – ei motivoi vastaamaan
 - Ohjauskäyntien hyödyntäminen Kelan kustantamassa kuntoutuksessa

Kuntoutus koetaan merkityksellisemmäksi, kun se kohdistuu myös kotikieleen

Kotikielen huomioiminen käytännössä

Miten tämä sanottaisiin kotikielellä?

- Lapsen monikielisen identiteetin tukeminen ja onnistumisen kokemuksen tarjoaminen
- Yhteyksien luominen eri kielten välille auttaa lasta oppimaan kieltä (Gyekye & Ruponen, 2022)

Kommunikaatioympäristöjen huomioiminen materiaalin suunnittelussa

- Mahdollistaa mielekkään kotiharjoittelun kotikielellä
- Tekoälyn hyödyntäminen

Kuvapäiväkirjan hyödyntäminen tekstin sijaan (esim. MOI-kalenteri)

- Kuvat havainnollistavat sanoja enemmän
- Lapsi voi kertoa ääniviestitse kotikielellä perheelle harjoituksista

Perheen resurssien huomioiminen kotiin suunnatuissa harjoituksissa

- Ajalliset resurssit
- Luku- ja kirjoitustaito
- Tietoteknisten laitteiden käyttötaito
- Ohjeistusten konkreettisuus

Kotikielen huomioiminen on mahdollista, vaikka kuntoutus tapahtuisi suomeksi

Kotikieliset sovellukset

Gus on the Go

- Tukee yli 30 kieltä
- 2-10-vuotiaille
- Interaktiivinen sanastopeli

Little Pim

- Tukee suuria kieliryhmiä (espanja, kiina, ranska..)
- Lyhyitä videoita eri aihealueista
- Alle kouluikäisille

Toca Boca

- Virtuaaliroolileikit
- Sanaston ja toiminnallisen kielenkäytön harjoittelu
- 3-10-vuotiaille

FunEasyLearn

- Tukee yli 30 kieltä
- Tukee kielen tuottamista ja kirjoittamista
- Sanastoharjoitukset aihealueittain
- Yli 5-vuotiaille

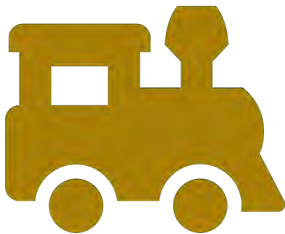
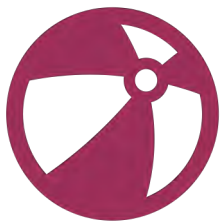
**Vuorovaikutus ei pelatessa
tapahdu ainoastaan lapsen ja
laitteen välillä**

Leikki osana kuntoutusta

Leikillisuus ja pelillisuus

- **Leikillisuus ja pelit edistävät kielenoppimista** (Koyuncu ym., 2023)
 - Kielellisten resurssien hyödyntäminen matalalla kynnyksellä
 - Sanaston oppiminen tapahtuu toistojen kautta (Kalliala, 2014)
 - Fraasien toistuvuus tuo vuorovaikutukseen struktuuria
- Ryhmässä pelaaminen aikuisjohtoisesti mahdollistaa lähikehityksen vyöhykkeellä työskentelyn (Ratilainen, 2023)

Sosiaalisten suhteiden rakentaminen

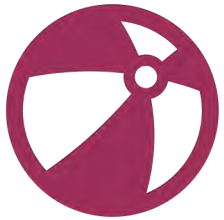

- Osaavatko ammattilaiset tukea suomea puhumattoman lapsen pääsyä aktiiviseksi toimijaksi ryhmässä?
 - Millaisena lapsi näkee itsensä osana ryhmää?
 - Miten ohjaamme päiväkodin tai koulun väkeä?
- Kommunikaatio, vuorovaikutus, kieli, puhe ja sanat kehittyvät sosiaalisissa suhteissa – mitä jos niitä ei ole?
 - Miten voimme tukea sosiaalisten suhteiden muodostamista?
- Yksilön kielen kehityksen haasteet kuntoutetaan yksilötasoisesti, mutta mitä jos ottaisimme lapsiryhmän mukaan?
 - Kuinka lapsen käsitys itsestään muuttuu osana ryhmää?
 - Kuinka voimme omalla työllämme vaikuttaa ryhmäsuhteisiin ja ystävyyssrakenteisiin lapsen arkiympäristössä?

"Paras
kuntouttaja on
paras kaveri"

Kulttuurin yhteys leikkiin

- Ovatko käytetyt lelut kulttuurille tyypillisiä? (palapelit, palikat..)
- Miten leluilla leikitään? (strukturoidua vai vapaata)
- Millainen rooli aikuisella on leikeissä?

Roolileikit puheterapiassa

- Sanastoharjoittelusta toiminnalliseen kielenkäyttöön
- Mahdollistavat lapselle ominaisen vuorovaikutuskoodiston käytön
 - Sosiaalisen kielenkäytön vahvistaminen
- Apuna leikinvalintakuvat ja leikkitaulut
- Lapsen toista kieli- ja kulttuuriympäristöä edustavan sadun läpi leikkiminen

Voisiko kotiharjoittelu tapahtua leikin muodossa?

Rakennekeskeisyydestä toiminnallisuuteen

Sanavaraston
laajentuminen ei ole
monikielisillä lapsilla
välttämättä yhteydessä
puheen ymmärtämisen
taitojen vahvistumiseen
(Bruinsma, Wijnen & Gerrits, 2022)

**Voidaanko kehitystä tukea leikin
kautta mekaanisia harjoituksia
monipuolisemmin?**

Lisäävätkö harjoitukset
lapsen kommunikatiivista
kompetenssia arjessa?

"Kuntoutuksella ei ole itseisarvoa. Sen arvo määrittyy lapsen ja perheen kokeman merkityksellisyyden ja osallisuuden lisääntymisen myötä."

Vanhempien kohtaaminen

Yhteydenpito kodin kanssa

Asiakeskeinen viestintäympäristö

= Kielellinen viestintä ilmaisee kaiken olennaisen (tekstiviesti, merkintä puheterapiavihkoon..)

- Ilmeet ja eleet eivät saa suurta merkitystä viestisignaaleina
- Ajalla ja paikalla ei ole merkitystä

Kontekstikeskeinen viestintäympäristö

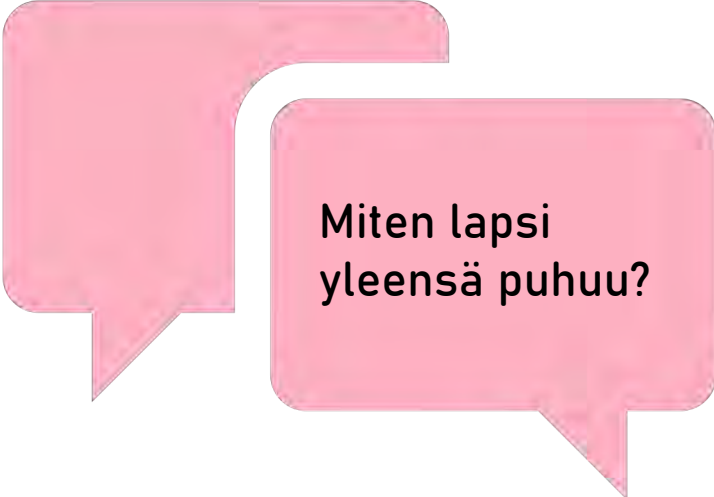
= Sanat eivät ole ainoa tai välttämättä edes tärkein informaatiolähde viestinnässä (tavataan kasvotusten, ääniviestit..)

- Non-verbaali viestintä voi olla ristiriidassa verbaalisen viestin kanssa tai vaikuttaa siihen
- Ajalla, paikalla ja osallistuvilla henkilöllä on merkitystä

Kuinka luomme viestintäympäristön, joka edistää kuntoutuksen vaikuttavuutta?

Vanhempien haastattelu

- Yksilöllisten ja yhteiskunnallisten tekijöiden kartoittaminen
- Kielenkäyttötavat ja -tilanteet
 - Altistus
- Lapsen ja lähiympäristön kielitaitotaso
- Kielen asema lähtömaassa
 - Enemmistö- vai vähemmistökieli
 - Asenteet suhteessa kieleen
- Käsitykset sairaudesta, terveydestä ja kuntoutuksesta
- Kokemus lapsen kehityksestä suhteessa vertaisiinsa

Miten lapsi yleensä puhuu?

Vanhempien voimavarat

- Lapsen autismidiagnoosi yhteydessä äidin kokemaan stressiin sekä heikkoon emotionaaliseen hyvinvointiin (Samadi & McConkey, 2014; Hatahet & Sarvary, 2024)
 - Vaikutus isän hyvinvointiin merkittävästi vähäisempi
- Vastaava löydös mm. Iso-Britanniasta, Pakistanista ja Iranista
- Pakistanissa ja Iranissa tyttölapsen autismidiagnoosi oli vahvemmin yhteydessä vanhempien heikentyneeseen hyvinvointiin (Sabih & Sajid, 2008)
- Iso-Britanniassa lapsen sukupuolella ei havaittu olevan yhteyttä vanhempien hyvinvointiin (Hastings & Brown, 2002)

Kuinka voimme huomioida vanhempien voimavarat kuntoutusprosessin aikana?

Kyselylomakkeiden käyttäminen

- Sanatarkat käännökset länsimaisista kyselylomakkeista eivät riitä seulomaan häiriötä monikulttuurisessa väestössä (Genovesi ym., 2023), mutta kyselylomakkeet voivat tästä huolimatta olla erinomainen työkalu kuntoutusprosessin aikana
- Kuinka vanhempi ymmärtää kysymykset?
- Mitä oikeasti tarkoittaa "vitsailla" tai "matkia"
 - Kulttuurilla värittyneet konnotaatiot

M-CHAT

- The Modified Checklist for Autism in Toddlers
- Todettu toimivaksi autismin seulontaan arabimaissa
(Seif-Eldin ym., 2008)
- Käännös saatavilla kaikilla yleisillä vieraskielillä

M-CHAT!

<https://www.mchatscreen.com/mchat-rf/translations/>

Children's Communication Checklist (Bishop, 2006)

- pragmaattiset vaikeudet yhteydessä heikkoon sosiaaliseen kompetenssiin
- haasteet yhteydessä myös kiusatuksi joutumisen kanssa (Conti-Ramsden & Botting, 2004)

Cultural formulation interview

(Lewis-Fernandez ym., 2016)

- Kulttuuristen tekijöiden kartoittamiseen
- Kulkee suomeksi nimellä kulttuurinen haastattelu

<https://psy.fi/tag/kulttuurinen-haastattelu/>

ALEQ

Alberta Language Environment Questionnaire

(Paradis, 2010)

- Kieliympäristön systemaattinen kartoitus

https://www.hus.fi/sites/default/files/2021-02/aleq_finnish.pdf

Tavoitteidenasettelu

Tavoitteidenasettelussa huomioitavaa

- Perustuvatko asetetut tavoitteet asiakkaan todelliseen tilanteeseen vai oletukseemme asiakkaan tilanteesta?
- **Aikaorientaation vaikutus tavoitteidenasetteluun**
 - Koetaanko pitkän aikavälin tavoitteet mielekkäiksi?
 - Sitouttavatko lyhyen aikavälin tavoitteet paremmin?
- Tavoitteiden muotoilu riittävän **konkreettiseksi** ja **käytännönläheiseksi**

- ☐ Aikaorientaatio kertoo, keskitytäänkö kulttuurissa enemmän enemmän tulevaisuuteen vai nykyisyyteen
- ☐ Lyhyt aikaorientaatio = orientoidutaan nykyisyyteen
- ☐ Pitkä aikaorientaatio = orientoidutaan tulevaisuuteen

Näkökulmia tavoitteidenasetteluun

Tavoite voi olla ennalta määritelty kriteeri

- "puheilmaisu on kielipillista"
- "lapsi osaa kertoa koulupäivästään tutulle aikuiselle ymmärrettävällä tavalla"
- "lapsi osaa käyttää asianmukaisia kohteliaisuussanoja arkitilanteissa"

Lähtökohtana lapsen kommunikatiivinen kompetenssi ja kielellinen toimintakyky arjen erikielisissä ympäristöissä

Keskiössä käyttötarkoitus, eivät rakenteet

Vertailukohtana ei käytetä muita lapsia tai "ikänormeja"

- Suoriutumista ei verrata ikätovereihin tai lapsiin, jotka eivät edusta samaa viiteryhmää

Kompetenssit eri kielissä ovat luonteeltaan toisiaan täydentäviä

- Tavoitteen toteutumisen arviointi koko arjessa käytössä olevan kielellisen repertuaarin kautta

AAC-keinot

Monikulttuurinen perhe ja AAC-keinot

- **Kommunikointitarpeet ovat kulttuurisidonnaisia**
 - Mitä halutaan viestittää?
 - Millaiseen viestintäympäristöön AAC-keino tulee käyttöön?
- **Kenen kanssa lapsen ajatellaan kommunikoivan?**
 - Ikätoverit, vanhemmat, sisarukset..
 - Missä kommunikointikumppanit ovat?
- **Millaiset voimavarat ja resurssit läheisillä on?**
 - Tietotekniset taidot
 - AAC-keinoihin liittyvä stigma
 - akkulturaatiostressi

AAC-keinot käytännön työssä

- Miten voimme mallittaa kotiin AAC-keinoon käyttöä?
Videot, vinkit..
- Perustele, miksi AAC-keinojen käyttö on tärkeää
 - AAC-keinot voivat olla tuntemattomia tai ne voidaan nähdä esteenä
 - Miten motivaatioprosessista saadaan osa kuntoutuksen muita prosesseja?
- Huomioi lapsen kielitaidon taso eri kielillä
 - AAC-keinojen käyttö voi olla erilaista eri kielillä
- Pyri sellaisen AAC-keinoon käyttöön, joka toimii mahdollisimman monessa toimintaympäristössä
- Huomioi perheen voimavarat suhteessa AAC-keinoon omaksumiseen

Millainen rooli AAC-keinolla
on kielellisen identiteetin ja
yhteenkuuluvuudentunteen
kehittymisen kannalta?

AAC-keinojen käyttöön saattaa sisältyä
oletus reseptiivisestä monikielisyydestä,
mutta ekspressiivisestä
yksikielisyydestä

Kulttuuritietoisen kohtaamisen tarkistuslista

1. Huomioi kulttuuri
2. Pohdi ja kyseenalaista syitä oman toiminnan taustalla
3. Kysy vanhempien huolista lapsen kehitystä koskien
4. Pohdi ja tiedosta oma etuoikeutettu asema ja asenteet
5. Anna kulttuuri ja taustat huomioivaa psykoedukaatiota

Palautekysely

<https://forms.gle/gpDKNXDUR8dQhepa7>

Kiitos!

Noora Galab

noora.galab@gmail.com

www.logopro.fi